इयत्ता : बारावी [STD. XII] : मराठी (109) [Marathi]
नमुना उत्तर-पत्रिका : 23 – 24 [Sample paper : 2023 – 24]

वेळ : 3 तास एकूण गुण : 80

सर्वसाधारण सूचना :
1. या प्रश्नपत्रिकेत - अ, ब, क, ड – असे चार विभाग आहेत.
2. सर्व विभाग आवश्यक आहेत.
3. यथाशक्य सर्व विभागाची उत्तरे क्रमाने यावीत.
4. एकाच विभागातील सर्व प्रश्नांची उत्तरे क्रमानेच यावीत.

विभाग : अ : वाचन व आकलन (15)

प्रश्न 1) पुढील परीच्छेद लक्षपूर्वक वाचा आणि त्याआधारे विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा .
माणसाखालोखाल निसर्ग मला .... ललित लेखनानेही अनेकदा मला दिली आहे.

1.a)खालील प्रश्नांची उत्तरे योग्य पर्याय निवडून लिहा. **(3x1=3)**

I] **B)** राजकारण आणि समाजकारण
II] A) वृत्तपत्रातील सदर
III] D) क्षणिक

प्रत्येक अचूक आणि पूर्ण वाक्यातील उत्तर : 1 गुण

1.b) पुढील प्रश्नांची 30 / 35 शब्दांत उत्तरे लिहा . **(2x2 =4)**

I] पूर्वग्रहरहितता, मनाचे डोळसपण, जीवना बद्दलचे उदंड कुतूहल ... प्रतिसाद देणारी संवेदनाक्षमवृत्ती..... लिहिण्याची हौस... कष्टाची तयारी.
II] निर्मितीचा आनंद .....आत्माविष्काराने लाभणारी तृप्ती ......संवाद साधण्याची निकड.

1.C) पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 40 / 45 शब्दांत लिहा. **(1x3 = 3)**

I] शाश्वत नसणे ... तात्कालिकता .... उथळपणा .... तळ गाठण्याची कुवत नसणे ..... आजचे वृत्तपत्र - उद्याची रद्दी....... इ. आक्षेप.

❖ सर्व आवश्यक मुद्दे, स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखनानुसार प्रत्येक उत्तरासाठी योग्य गुणदान'

प्रश्न 2 : खालील कविता वाचून त्याखाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे तुमच्या शब्दांत लिहा.
अन्याय घडो कोठेही ....
.... मानव तेही मानव आम्ही.

2.a) खालील प्रश्नांची उत्तरे दिलेल्या पर्यायामधून निवडून लिहा**.** **(2x1=2)**

I] कवी हळहळतो --- **d)** दुस-याचे हाल पाहून
II]कवीने प्रत्येक हृदयाशी नाते जोडले ---- **b)** मानवतेचे

2.b) खालील प्रश्नांची उत्तरे 15 / 20 शब्दांत लिहा. **(3x1=3)**

I] गुलामांच्या पायातील बेड्यांचा...
II] .... सा-या अभाग्याचे अश्रू .
III] कुणाच्याही पाठीवर...... चाबूक ओढला..... कोठेही अन्याय झाला तर कवीच्या पाठीवर

वळ उठतात.

- ❖ प्रत्येक अचूक आणि पूर्ण वाक्यातील उत्तर : 1 गुण

विभाग ब : लेखन (20)

प्रश्न 3 : खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 300 ते 325 शब्दांत निबंध लिहा. **(1x10=10)**

गुण देण्यापूर्वी खालील मुद्दे लक्षात घ्यावेत.

- ❖ विषयाला अनुसरून योग्य व आकर्षक सुरुवात / प्रस्तावना
- ❖ विषयाशी संबंधित आवश्यक ते सर्व मुद्दे
- ❖ शुद्ध आणि योग्य भाषा व सादरीकरण [परिच्छेद इत्यादी.]:
- ❖ भाषा सौंदर्य [विषयानुरूप काव्यपंक्ती, वाक्प्रचार, म्हणी इ. वापर.]

प्रश्न 4. पत्र लेखन **(1x5 = 5)**

पत्रासाठी आवश्यक बाबी लक्षात घेऊन गुण -

i] प्रेषक नाव, पद, पत्ता व दिनांक ii] प्राप्तकर्त्याचे नाव, पद, पत्ता.

iii] पत्राचा संक्षिप्त विषय, मायना. iv) विषयाची मुद्देसूद मांडणी.

v] पत्राशेवटी योग्य जागी स्वाक्षरी vi] लीफाफा

प्रश्न 5.: या कार्यक्रमाचा अहवाल ... **(1x5 = 5)**

प्रस्तावना ...स्थळ, काळ, वेळ,कार्यक्रमाचे स्वरूप,.....मुख्य पाहुण्यांचा संदेश......समारोप....इ. मुद्दे असावेत. ... आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य भाषाशैली, शुद्ध आणि योग्य भाषा यानुसार गुण

किंवा

वृत्तलेखन साठी ...

योग्य प्रस्तावना ...विषयाचे महत्त्व ..... योग्य विवेचन ...परिणाम...... उपाय.... इ. मुद्दे आवश्यक. .. ते सर्व मुद्दे, योग्य भाषाशैली, शुद्ध आणि योग्य भाषा यानुसार गुण.

विभाग क : व्याकरण (15)

प्रश्न 6. सूचनांप्रमाणे उत्तरे लिहा.

6. a)समास ओळखा. (कोणतेही दोन) **(2x2 = 4)**

1] <u>प्रतिक्षण</u> -- अव्ययीभाव समास

2] 'जीवनशैली' – **d)** विभक्ती तत्पुरुष समास

3] द्वंद्व समास पद -- **c)** झुणकाभाकर

. 4] <u>पांढराशुभ्र</u> --- कर्मधारय समास

6.b) पुढील वाक्यांचा सूचनेनुसार प्रयोग ओळखा किंवा बदला. [कोणतेही 3] **(3x1 =3)**

I] कर्तरी प्रयोगाचे वाक्य - **c)** विंचू डंख मारतो.

II] कर्मणी प्रयोगाचे वाक्य -- **b)** आम्ही धैर्याचा मुखवटा चढवला

III] भावे प्रयोग -- सैनिकांनी शत्रूला रोखले.
IV] कर्मणी प्रयोग -- मी हलकेच खिडकी उघडली.

6.c) वाक्य प्रकार ओळखा किंवा सूचनेनुसार वाक्यप्रकार बदला. (कोणतेही 2) (2x1 = 2)

पुढील वाक्यांचा प्रकार ओळखा.

I] – प्रश्नार्थक
II] – नकारार्थी विधानार्थक वाक्य.
III] विधानार्थी वाक्य --- **a)** ती लहान मुलं खूप मनापासून हसतात.
IV] होकारार्थी वाक्य ---- **b)** पावसाने खूप नुकसान झाले.

6.d) दिलेल्या वाक्यांत कंसात दिलेल्या वाक्प्रचाराचा योग्य वापर. (कोणतेही तीन) (3x2=6)

A) पंडित महोदयांचा नवतरुणाने नक्षा उतरवला.
B) शे-सव्वाशे मावळ्यांच्या पराक्रमापुढे मुघलांची बलाढ्य सेनाही चारी मुंड्या चीत झाली.
C) या युद्धात हंबीररावांनी मर्दुमकी गाजवली.
D) ती अवाढव्य काळी आकृती पाहून उषाकाकूची दातखीळ बसली.

विभाग : ड : गद्य–पद्य पाठ आणि उपयोजित लेखन (25)

प्रश्न 7. गद्य-पाठांधारे पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

7.a) योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा. (1x3=3)

I] आनंदी आयुष्यासाठी सोपे तत्त्व म्हणजे .... **c**) आपल्या आवडीचे काम निवडा.
II] विजयस्मारक .... आहे. **d)** तोलोलिंगच्या पायथ्याशी
III] पहाटे सर्वात आधी जग येते ती बागेतील .... **a)** पाखरांना

प्रत्येक योग्य व अचूक उत्तर : प्रत्येकी 1 गुण

7.b) कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 35/40 शब्दांत उत्तरे. **(2x2=4)**

I] वसंत सबनीस यांचा विनोदी ललित लेख ..दातदुखीची केविलवाणी अवस्था वर्णन मानवी देहातील पंचमहाभूताबरोबर हे सहावे भूत ... सभेच्या मुख्य पाहुण्याप्रमाणे जन्मानंतर येतो, हा अवयव दोनदा येतो, .. दातदुखी असह्य

II] आयुष्य .. आनंदाचा उत्सव' एक प्रबोधन लेख. लेखक शिवराज गोर्ले. आनंदाचा शोध वेगवेगळ्या ठिकाणी .. एकटेपणातही आनंद .. आपल्या मनात डोकावणे शक्य .. स्व सोबत संवाद .. वेगळे विचार, नव्या कल्पना .. निर्मिती, शोध, साक्षात्कार हे एकटेपणाचेच आविष्कार

III] वीरांना सलामी' – अनुराधा प्रभुदेसाई यांचा सीमेवर जाऊन सैनिकांना सलामी देऊन त्यांच्या कामाची पोचपावती देण्यासाठी ... भाग्यश्री ही लेखिकेसोबत जवानांना सलामी देण्यास गेलेली .. भाग्यश्रीला विजयस्मारक, द्रास, कारगिल येथील डोंगरमाथे .. या वातावरणात भारतीयत्वाचा सुगंध .. कणाकणात कारगिलयुद्धाची गाथा .. सैनिकांचा पराक्रम जाणवत होता.

IV] पाखरे आणि पहाट यांचं नातं लेखकाने कसे सांगितले आहे ?
लेखक यू.म.पठाण ... 'रेशीमबंध' एक ललित लेख .. पहाट समयीचे चैतन्यमय वर्णन.

सर्वात आधी जाग पाखरांना ... किलकिल्या डोळ्यांनी पाहतात .. कुजबुजतात .. पहाट किरणांना खुणावतात ... पहाटही येण्यासाठी परवानगी मागते ... पंख फडफविल्याविना येत नाही .. असं जवळकीचं नातं .. इ.

पाठाचा योग्य संदर्भ [पाठाचे नाव, लेखक, थोडक्यात पाठची मध्यवर्ती कल्पना,]

- **आवश्यक ते सर्व मुद्दे आणि स्वतःची भाषा, शुद्धलेखन यानुसार प्रत्येकी 2 पैकी गुण**

7. c)पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे सुमारे 70 / 75 शब्दांत. **(2x4 =8)**

I] रेशीमबंध' एक ललित लेख .. लेखक यू.म.पठाण.... उत्तररात्रीच्या समयीचे चैतन्यमय वर्णन

पहाटे पानांपानांतून वाहणारी हिरवाई .. मंद सुवास .. पाखरं, झाडेवेलीं यांच्या गप्पागोष्टी .. त्यांचे आपसातील बंध .. त्यांचा तहानलेला जीव शांत केला की जणू रुसवा सोडतात .. बागेत रममाण होताना .. हसरी फुले .. सुगंधाची पखरण ... त्यांचा मोह .. जुनं नातं .. .. तुकोबाच्या 'वृक्षवल्ली आम्हा सोयरी'चा मनाला अर्थ समजतो व जाणवतो ..

II] वीरांना सलामी हा लेख .. अनुराधा प्रभुदेसाई ... कारगिल येथील ' विजयस्तंभा'च्या प्रथम दर्शनाने रोमांचित ..'प्रतिवर्ष सीमेवर येऊन जवानांना सलामी देण्याची शपथ .. 5 वर्षे सलग .. शेवटच्या वर्षी सैन्याधिकारी ब्रि. कुशल ठाकूर यांनी विचार व्यक्त .. हे मिशन थांबू नये .. जवानांचा हौसला बुलंद .. शहरी मुलांनी 5 वर्षे तरी डिफेन्स सर्विस जॉईन करावी .. मुलींनी सैनिकाशी विवाह करण्यास डगमगू नये ...

III] आयुष्य .. आनंदाचा उत्सव' एक प्रबोधन लेख. लेखक शिवराज गोर्ले. आनंद नेमका कशात आणि तो कसा अनुभवायचा याबाबत मार्मिक विवेचन.

पुस्तकांची सोबत .. अक्षरानंद .. ही सोबत दगा देत नाही .. पैसे नाही .. आनंद हिरावून घेता येत नाही .. पुस्तकरूपाने परमेश्वर , मित्र मिळतो .

8.a) पद्य पाठांच्या आधारे योग्य पर्याय निवडून उत्तरे. **(2x1=2)**

I] - **C)** या आषाढघनांमुळे निर्माण झालेले निसर्गसौंदर्य डोळे भरून पहायचे आहे.

II] कवीला झळा लागतात .... **B)** सावल्यांच्या

III] - C) तम

प्रत्येक योग्य व अचूक उत्तर : प्रत्येकी 1 गुण

8.b) कोणत्याही दोन प्रश्नांची सुमारे 35/40 शब्दांत उत्तर लिहा. **(2x 2=4)**

I] आरशातील स्त्री' हिरा बनसोडे यांची कविता .... स्त्रीच्या स्थित्यंतराचे वर्णन ... आरशातील ' ती' ... आजच्या 'ती'चेच पूर्व रूप .. ते रूप बदल जाणवून देते .. पूर्वीचे 'ती'चे बालपण चैतन्यमय .. चांदणे, पाउसपाणी अशा लहान गोष्टीत आनंद शोधणारे .. नवतरुणी .. स्वप्नवेडी, ध्येयवेडी ... अशी पूर्वीची ती.

II] सुरेश भट यांची गजल ' रंग माझा वेगळा' कवी सर्व सामाजिक, भावनिक नात्यात गुंततात ... तरीही आपले व्यक्तिमत्त्व वेगळे आहे .. अनोखे आहे.... असे सांगायचे आहे.

माणसांच्या जगात ज्यांचे जीवन नैराश्य / दुःखाच्या अंधाराने भरलेले त्यांच्यासाठी मी सूर्याप्रमाणे प्रकाश, ऊब, तेज देणारा मी सूर्य आहे असे सांगतात .. या ओळीतून कवीची सामाजिक बांधिलकी प्रकर्षाने प्रकट होते.

III] कवयित्री कल्पना दुधाळ यांची कविता ' रोज मातीत' .. शेतकरी स्त्रीच्या जीवनाचे वर्णन .. सरी वाफ्यात कांदे, ऊस, लावते. काळ्या आईला हिरवं गोंदते. खोल विहिरीचं पाणी शेंदते ... झेंडू तोडते .. त्याच्या माळा घरादाराला लावते .. कष्टाने घर सजवते .. अशी संसारासाठी उन्हातान्हात सतत राबते.

- ❖ कवितेचा योग्य संदर्भ [कवितेचे नाव, कवी, थोडक्यात मध्यवर्ती कल्पना,]
- ❖ आवश्यक ते सर्व मुद्दे आणि स्वतःची भाषा, शुद्धलेखन यानुसार प्रत्येकी 2 पैकी गुण

8.c) **पुढीलपैकी** एका काव्यपंक्तीचा भावार्थ **सुमारे 70/75 शब्दांत लिहा.** **(1x4= 4)**

कोमल पाचूंची ...... या तुझ्याच पदविन्यास खुणा.

निसर्ग कवी बा. भ. बोरकर .. ' रे थांब जरा आषाढ घना'.. आषाढातील निसर्गाचे रम्य वर्णन. आषाढ पावसाने निसर्ग नटवला .. याचे वर्णन या ओळींत .. पावसाने शेते हिरवीगार झाली जणू पाचूची बेटे .. प्रवाळासारख्या लाल माती .. यात विसावा घेणारी औते .. पाऊसपाणी पिऊन निळी हिरवी झालेली वेळूची बेटे .. ही सारी आषाढ घानाच्याच पाउलखुणा .. असे कवी ... संस्कृतच्या जोडीला ग्रामीण बोलीचे शब्द .. गोड रचना .. निसर्ग, वातावरण सजीव केले.

किंवा

सत्त्व उतारा .... शांत केली जनार्दने ||

'भारुड' मराठी साहित्यातील विशेष .. एक आध्यात्मिक रूपक ..सर्वसामान्यांना नीती शिकवण्यासाठी याचा उपयोग.. एकनाथांचे 'विंचू चावला' हे नाट्यपूर्ण भारुड ..]यातील विंचू हे कामक्रोध विकाराचे प्रतीक .. विंचवाच्या विषामुळे असह्य वेदना ...तसे या विकारामुळे जीवन .. बेताल, अविचारी वागणे ... यावर उपाय .. सत्त्वगुणांचा आश्रय ... सद्‌गुणांचा विकास .. तमोगुण – वाईट प्रवृत्ती दूर केल्या .. आयुष्यात समाधान .. जरी काही उणे राहिले तरी जनार्दन – परमेश्वर भक्ती ती फुणफुण शांत करते व सुख लाभते. .. मनोरंजक रीतीने सात्विकतेचा उपदेश.

- ❖ **याप्रमाणे कवितेचा संदर्भ व उत्तराचा योग्य समारोप. आणि**
- ❖ **आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन, या सर्वा आधारे प्रत्येकी 4 पैकी गुण**

प्रश्न 9.a) **पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (2x1= 2)**

I] ... सातपुड्याच्या रांगांमध्ये ... जवळून वाननदी वाहते.

II] कारण ... गावाला ' साजरा गाव' म्हणून मन मिळाला ...

प्रत्येक योग्य व अचूक उत्तर : प्रत्येकी 1 गुण.

9.b) पुढील प्रश्नाचे 60 / 65 शब्दांत उत्तर लिहा. (3x1=3)

I] माहितीपत्रकाचे स्वरूप व गरज .....

माहितीपत्रक – परिचयपत्रक .... एक प्रकारे जाहीर आवाहन , जाहिरात .. थोडक्यात पण आकर्षक .. नवीन ग्राहक, बाजारपेठ मिळवण्यासाठी व्यवसाय, सेवा संस्था यांना गरज .. या पत्रकाद्वारे माहिती देणारा व घेणारा यात नातेसंबंध .. कुतूहल, उत्कंठा निर्माण करणारे असते.

किंवा

मुलाखतीचा समारोप ......

मुलाखत प्रकट, नियतकालिक श्राव्य, दृक्श्राव्य माध्यमे याद्वारे घेतलेली .. समारोप संपूर्ण मुलाखतीचा कळसाध्याय .. प्रश्नाऐवजी परिणामकारक, प्रभावी निवेदन .. मुलाखतकाराचे भाषिक कौशल्य गरजेचे .. श्रोते / वाचकांना चटका लावणारा समारोप असावा.

- यांप्रमाणे पाठचा संदर्भ व उत्तराचा योग्य समारोप. आणि
- आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन, या आधारे प्रत्येकी 3 पैकी गुण.

****